

*Araştırma Makalesi / Research Article***Lise Öğrencilerinde Okula Bağlılığın Okul Başarısı Üzerine Etkisinin İncelenmesi: Nitel Bir Çalışma***An Investigation of the Effect of School Commitment on School Success in High School Students: A Qualitative Study*Ali Fuat ERSOY ¹ & Fatma ÇEVİK ²

Geliş tarihi/Received date: 29.01.2022

Kabul tarihi/Accepted date: 18.05.2022

Öz

Öğrenciler, çocukluk dönemlerinden başlayarak neredeyse yetişkinlik dönemlerine kadar belli bir süre zamanlarını okulda geçirmektedirler. Okul başarısı hemen hemen her öğrencinin istediği bir durum olmakla birlikte bu başarıyı etkileyen birçok değişken bulunmaktadır. Alanda yapılan birçok araştırmaya göre okula bağlılık bu konuda öne çıkan temel değişkenlerdendir. Okula bağlılık, öğrencilerin davranışsal, duygusal ve bilişsel yönden kendilerini okula ait hissetmelerinin yanı sıra kendini okulla özleştirmeyi, okulun amaçlarını da benimsemeyi içermektedir. Bireylerin toplumsal kurumlara bağlılığı onların olumsuz davranışlar sergilemesini engelleyerek toplumsal norm ve kurallara uygun hareket etmelerini sağlamaktadır. Okula bağlılığa sahip öğrencilerde de okul kurallarına uyma, öğretmenleri ve arkadaşlarına karşı olumlu duygular besleme, okulda düzenlenen sosyal aktivitelere etkin bir şekilde katılma, okul derslerine karşı ilgili olma, devamsızlıktan kaçınma gibi olumlu davranışlar gözlemlenmektedir. Bu çalışma, öğrencilerde okula bağlılığın, okul başarısına etkisini okul sosyal hizmeti bağlamında incelemektedir. Çalışma nitel olarak tasarlanmış ve kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak 15 öğrenciyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışma sonucunda okula bağlılık düzeyi yüksek olan öğrencilerin okul başarılarının yüksek olduğu ve bu bağlılığın cinsiyet, okul değiştirme, aile desteği, akran ilişkileri gibi değişkenlere göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci başarısı, okul kaynakları, okul ve öğrenci başarısı, akran ilişkileri

Abstract

Students spend their time at school for a certain period of time, starting from childhood and almost until adulthood. Although school success is a situation that almost every student wants, there are many variables that affect this success. According to many studies in the field, school commitment is one of the main variables that stand out in this regard. Commitment to school includes students' feeling of belonging to the school in terms of behavioral, emotional and cognitive aspects, as well as self-identification with the school and adopting the goals of the school. The commitment of individuals to social institutions prevents them from exhibiting negative behaviors and enables them to act in accordance with social norms and rules. Positive behaviors such as obeying school rules, having positive feelings towards teachers and friends, participating in social activities organized at school, being interested in school lessons, and avoiding absenteeism are observed in students who are committed to school. This study examines the effect of the students' school engagement on school success in the context of school social work. The study was designed

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Prof. Dr., Karabük Üniversitesi, İİBF Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: alifuater soy@karabuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7665-6741>

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: kocaman691@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3316-424X>

Önerilen Atıf/Suggested Citation: Ersoy, A.F. & Çevik, F. (2022). Lise öğrencilerinde okula bağlılığın okul başarısı üzerine etkisinin incelenmesi: nitel bir çalışma. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 74-85.

qualitatively, and interviews were conducted with 15 students using the snowball sampling method. The data were collected with a semi-structured interview form and content analysis was applied. As a result of the study, it was concluded that students with high level of commitment to school have high school success and this commitment differs according to variables such as gender, school change, family support and peer relations.

Keywords: *Student achievement, school resources, school and student success, peer relations*

1. GİRİŞ

Eğitim şüphesiz ki bir ülkenin varlığını sürdürmesinde, ilerlemesinde ve kalkınmasında en önemli unsurlardan biridir. Ülkemiz gerek okullaşma oranı gerek çağ nüfusu gerekse kalkınma planlarında hedeflenenin ve istenilen düzeyin altında kalarak gelişmekte olan ülkelerin içinde yer almaktadır. Ülkemizin çağdaş ve küreselleşen dünyada bilime ve teknolojiye yön veren toplum olması için bugünden gerekli önlemlerin alınarak planlamalar yapılmalıdır. Bu yönde atılacak en önemli adım ise yine eğitimden geçmektedir. Toplumun yapısını değiştiren ve birçok şeyin temeli sayılan eğitim, dinamik bir süreç olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda eğitim kişilerin kendilerini geliştirebilecekleri örgütleri ayakta tutan ve insanların en aktif olarak yer aldıkları alan olarak karşımıza çıkar (Spielberger ve Vagg, 1995).

Bireyler neredeyse 4-5 yaşlarından itibaren eğitim süreci içerisinde kendilerini bulmaktadırlar. Okulun temel amacı öğrencilere okuma yazma öğretmek, fiziksel ve zihinsel beceriler kazandırarak onları bir üst eğitim kurumuna hazırlamakla beraber bireylerin toplumsal statülerini yükseltmelerine olanak sağlamaktadır (Tatar, 2004). Öğrenci için okul, duygusal ve sosyal bağlantılarının önemli bir parçasını içermektedir. Bu bağlamda okula kendini ait hissedememe, okulunu sevmeme gibi olumsuz durumların ortaya çıkması öğrencinin okulla bağının zayıflamasına ve akademik başarısının düşmesine neden olabilmektedir. Özellikle ergenler için okul yaşamı ve akademik hayat önemli yaşam dönemlerindedir. Bu dönemde alınacak kararlar bireyin sonraki hayatı için belirleyici nitelikte olabilmektedir. Ebeveynler ya da okul paydaşları tarafından bu dönemin en sağlıklı ve en verimli bir şekilde geçirilmesi hedeflenmelidir.

Okul, öğrencilerin gelecekleriyle ilgili alacakları kararların ve kariyer planlamalarının şekillenmesinde rol oynayan temel kurumlardan biri olarak değerlendirildiğinde her öğrencinin de okul ile geliştirdiği ilişkiler farklı şekillerde ve düzeylerde olabilmektedir. Alan yazında öğrencinin okula bağlılığı ile akademik başarı ve okul davranışları arasında güçlü ilişkilerin bulunduğu belirtilmektedir. Okula bağlılık genellikle bilişsel, psikolojik ve davranışsal boyut olmak üzere üç boyutta değerlendirilmektedir (Önen, 2014). Okul iklimi okula bağlılık gibi çok boyutlu şekilde ele alınan bir kavramdır. Okul iklimi; örgütsel yapıyı, öğretimsel boyutları, kişiler arası ilişkileri ve bu ilişkilerin kalitesini, kapsamaktadır (Loukas, Suzuki ve Horton, 2006). Okul iklimi o okulun niteliklerini, birikimlerini ya da okul içerisinde bulunan öğrenciler, öğretmenler, idareciler ve veliler gibi okul ile bağı olan tüm bireylerin arasındaki ilişkileri içermektedir (Balcı, 2002; Kaplan ve Geoffroy, 1990). Okul yaşamı sosyal bir ortam olarak değerlendirildiğinde okul, bireylerin yeni arkadaşlıkların kurulmasına ve bireyin kendini gerçekleştirmesine olanak sağlar. Günün önemli bir bölümünün geçirildiği hatta bireyin hayatında yıllarca yer edinen okul kurumunda öğrencinin hem öğretmenleriyle hem de arkadaşlarıyla kurduğu akademik ve sosyal ilişkilerin kalitesi, boyutu değişebilmektedir. Bu ilişkiler öğrencinin okula bağlanmasını ve okula olan bakışını etkilemektedir (Sağlam, 2016).

Aynı zamanda öğrencinin okulda yaşadığı problemlerin çözümünde ya da akademik yönden her daim aile tarafından desteklenmesi onun okulu sevmesini, kendini okula ait

hissetmesini okul başarılarının artmasını sağlayan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre (NIDA, 2003) öğrencilerin güçlü yanlarının keşfedilmesi, topluluk hissini oluşturulması, akademik motivasyonun ve başarının sağlanmasında madde kullanımını, oluşabilecek sağlık problemlerini ve şiddeti azaltmaktadır. Öğrenci, okul ve aile arasındaki ilişki karşılıklı güçlendirme ile sosyal, duygusal ve bilişsel becerilerin geliştirilmesini teşvik etmektedir. Öğrencinin okul içinde akranlarıyla ve öğretmenleriyle kurduğu ilişkilerin boyutu okula bağlılığı etkileyen önemli unsurlardandır. Literatür incelendiğinde okula bağlılık ile öğrencinin öğretmenleri, arkadaşları ya da okuldaki diğer bireylerle olan ilişkileri arasında pozitif yönde anlam ilişkileri olduğu görülmüştür (Dönmez, 2016; Kalaycı ve Özdemir, 2013). Akran zorbalığına maruz kalma, okul iklimi, öğretmen ile etkili iletişimin kurulamaması, sık sık öğretmen ve okul değişimlerinin yaşanması öğrencinin okula bağlılık düzeyini dolayısıyla da okul başarısını etkileyen diğer unsurlardır (Estell ve Perdue, 2013).

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırma, okula bağlılığın öğrencilerin okul başarısına etkisini, bağlılık düzeylerini etkileyen; öğretmen rolü, akran ilişkileri ve aile desteği gibi çeşitli değişkenleri okul başarısı bağlamında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma dört temel sorudan oluşmaktadır. Sorular aşağıdaki gibidir.

- Okul sizin için ne ifade ediyor, okula gittiğinizde kendinizi nasıl hissediyorsunuz, okula gitmenin iyi veya kötü yanları nelerdir?
- Okulda verilen ödevler diğer sorumluluklarınızı ya da aktivitelerinizi etkiliyor mu, sizce ödevlerin okul başarınıza nasıl bir etkisi oluyor?
- Öğretmenlerinizin hakkınızdaki düşüncelerini önemser misiniz, öğretmenlerinizle ilişkilerinizi sosyal ve akademik hayatınıza nasıl bir etkisi oluyor?
- Akranlarınız tarafından herhangi bir şiddete maruz bırakıldınız mı, akranlarınızla ilişkilerinizin okula yönelik düşüncelerinize nasıl bir etkisi oluyor?

2.YÖNTEM

Araştırma, lise öğrencilerinde okula bağlılığın okul başarısı üzerine etkisini incelemek amacıyla oluşturulmuş nitel bir çalışmadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veriler toplanmıştır. Araştırma kapsamında nitel araştırma desenlerinden olan fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenolojik çalışma, belirli kişilerin bir kavram veya olayla ilgili deneyimlerinin ortak anlamını araştırmaktadır. Edmund Husserl'in 20. Yüzyılda yaptığı çalışmalarına dayanan fenomenoloji insanların deneyimlerini anlamayı amaçlamaktadır (Creswell, 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2016). İlgili literatür taranarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra içinde bulunduğumuz Covid-19 pandemisi nedeniyle telefon ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Çalışma grubu kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Kartopu örnekleme, çalışmak istenilen konuyla ilgili belirlenen evrendeki bir kişiyle bağlantı kurularak o kişinin yardımıyla diğer kişilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışma grubunu oluşturan katılımcı sayısı 8 kız ve 7 erkek olmak üzere toplam 15 öğrencidir. Katılımcı sayısının 15 olmasının nedeni toplanan verilerin tekrar edilmesi neticesinde veri doyumu ulaşılmasıdır. Çalışmada katılımcılar; K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9,

K10, K11, K12, K13, K14, K15 şeklinde kodlanmıştır. Araştırma kapsamında 10. 11. ve 12. sınıf öğrencileri ile görüşmeler yapılmıştır.

2.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Alan yazın taraması yapılarak araştırmanın genel amacına uygun şekilde yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme soruları oluşturulurken yönlendirmekten kaçınma, açık uçlu sorular sorma, kolay anlaşılabilir sorular sorma gibi ölçütler temel alınmıştır. Görüşme formunda 8 açık uçlu soru 1 kişisel soru olmak üzere toplam 9 soru bulunmaktadır. Görüşme soruları hazırlanırken uzman görüşüne başvurulmuştur. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra 23.11.2020-01.12.2020 tarihleri arasında lise öğrencileriyle telefon aracılığıyla ortalama 15-20 dakikalık görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların onayı alındıktan sonra ses kayıtları alınmış ve daha sonra bu kayıtlar yazıya aktarılmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, araştırma kapsamında tanımlanan belirli kavramların tarafsız şekilde değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Toplanan veriler kapsamında bazı kodlamalar yapılmıştır. Buna göre okula bağlılık, akran ilişkileri, öğretmen rolü ve gelecek beklentisi olmak üzere dört kategori oluşturulmuştur.

2.4. Etik Kurul Onayı

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca araştırma için Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 11.05.2022 tarih ve 2022/04-43 sayılı kararı ile etik kurul izni alınmıştır.

3. BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde; okula bağlılığın öğrencilerin okula başarısına etkisinin incelenmesi kapsamında öğrencilerle yapılan görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Çalışma okula bağlılık, akran ilişkileri, öğretmen rolü ve gelecek beklentisi olgularından oluşan dört ana tema etrafında şekillendirilerek yorumlanmıştır.

3.1. Okula Bağlılık

Bağlanma insanın temel gereksinimlerinden biri olmakla beraber bireyin psikolojik iyi olma halinin sağlanmasını kendini güvende hissetmesini ve benliğini destekleyici ilişki ağlarını kurmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda okula bağlılık, öğrencinin okuldaki öğretmenleriyle, arkadaşlarıyla, diğer okul personeliyle ve okulda kazandırılan idealleriyle olan ilişkiler bütünüdür. Başka bir tanıma göre okula bağlılık öğrencinin okulu ne kadar sevdiğinin, okula kendini ne kadar ait hissettiğinin, okulda öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla olmaktan ne kadar mutlu olduğunun ifade edilmesidir. Öğrencinin okula bağlılığının, öğretmenin kendisi hakkında ne düşündüğünü önemsemesi ve öğretmene duyulan saygı ya da sevgi ile ilgili olduğu görülmektedir (Klem ve Connell, 2004; Yılmaz vd, 2016).

Görüşme yapılan öğrencilerden K3 okula bağlılığa yönelik “Uzun yıllardır okulla bir bağım var ve günümün çoğunu okulda geçiriyordum ister istemez okula aidiyet hissediyordum. Okulda bir arkadaş ortamım var öğretmenlerim var onlarla olmak beni mutlu ediyor.” diyerek okula kendini ait hissettiğini belirtmiştir. K7 ise “Şu an pandemi dolayısıyla okuldan biraz uzak kaldık okula gitmediğim bu dönemde kendimi boşluktaymışım gibi hissediyordum. Okulumu, okul ortamını çok seviyorum.” şeklinde ifadelerde bulunmuştur.

Okula bağlılık öğrencinin okul ile psikolojik ve sosyal bağlarını içermesi nedeniyle akademik başarının ayrılmaz parçası olarak tanımlanmaktadır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde öğrencinin okulda sergilediği davranışları ve okul başarısını etkileyen en önemli faktörün okula bağlılık olduğu belirtilmektedir (Maddox ve Prinz, 2003). Okula bağlılık, öğrencinin ödevlerini düzenli yapıp yapmadığı, notlarını önemseyip önemsemediği, okula yüklediği anlamlar ve okul etkinliklerine katılımlarıyla da ilgilidir. Çalışmaya katılan öğrencilerden K5 okulun kendisi için ne ifade ettiğine yönelik olarak “Okul benim için, eğitim ve öğretimi ifade ediyor. Okul hem ahlaki açıdan hem de akademik açıdan bireylerin kendi amaçları doğrultusunda kendilerini geliştirmek için gittiği bir kurumdur.” şeklinde ifade ederken K1 ise “Okul bana göre geleceğim için attığım ilk adım, mesleğime ulaşmada bir araçtır.” diyerek düşüncesini belirtmiştir.

Türkiye’de uygulanan 4+4+4 modeli 12 yıllık eğitimi zorunlu tutarak okul terkinin azaltmayı amaçlayarak uygulamaya konulsa da bu yasal zorunluluğun sadece sayıyı azalttığı ancak öğrencilerin okula bağlılık düzeylerinin azalmasında herhangi bir etkisinin olmadığı belirtilmektedir (Önen, 2014). Öğrencilerin okula bağlılıklarını artırmak için yapılacak müdahale çalışmaları için öğrencilerin okula bağlılık düzeylerinin ve etkileyen faktörlerin incelenmesi ve bağlılık düzeyinde azalma görüldüğü takdirde acil müdahale planının uygulanması gerekmektedir (Argon ve İsmetoğlu, 2016).

Bu bağlamda okul sosyal hizmet uzmanı da önemli roller üstlenmektedir. Ülkemizde yaygın olarak uygulanmasa da çeşitli ülkelerde örneklerinin olduğunu görmekteyiz. Sosyal hizmet uzmanı okul içinde öğrencinin akranlarıyla yaşadığı problemlerin çözülmesinde, zararlı madde kullanımlarının önlenmesinde, akademik başarısının artırılması için aile ve okul arasında bağlantı kurarak öğrencinin okula bağlılık düzeyinin yükseltilmesinde çalışmalar yürütmektedir.

3.1.2. Okula Bağlılık Çeşitleri

Okula bağlılık, çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmaktadır ve duyuşsal bağlılık, davranışsal bağlılık ve bilişsel bağlılık olmak üzere üç ana kategoride incelenmektedir. Burada da okula bağlılık konusu bu başlıklar altında ele alınmıştır.

3.1.2.1. Duyuşsal Bağlılık

Duyuşsal bağlılık öğrencinin okula karşı öğretmenlerine, akranlarına ve diğer personele yönelik hissettiği olumlu ya da olumsuz duygu ve düşünceleridir. Duyuşsal bağlılık kavramı öğrencilerin okul faaliyetlerine ilgi duymasını, öğretmenlerine ve arkadaşlarına karşı davranış biçimlerini ve kendini okula ait hissetmesini de kapsamaktadır (Fredricks vd., 2004). Öğrencinin okulu nasıl tanımladığı, okulda bulunmaktan memnun olması, okulda verilen ödevleri yerine getirirken heyecan ve merak duyması duyuşsal bağlılık olarak nitelendirilmektedir. Duygusal tepkilerin kaynağı açık olmayabilir, öğrencinin olumlu ya da olumsuz duygularının nedeni öğretmenleri, akranları, akademik içerikler veya çevresinde bulunan diğer kişiler olabilir (Connell ve Welborn, 1991).

Görüşme yapılan öğrencilerden K1 okula gittiklerinde kendilerini nasıl hissettiklerine yönelik olarak “Okulda olduğumda kendimi çok iyi ve oraya aitmişim gibi hissediyorum çünkü birçok başarıyı okulum sayesinde elde ettim mesela milli takıma kabul edilmiş okulumun beni her anlamda desteklemesiyle gerçekleşti.” diye belirtirken K12 ise “Nasıl hissettiğim öğretmenlerime arkadaş ortamıma göre değişiyor. Mesela bir gün sevdiğim dersler varsa gayet mutlu bir şekilde okula gidiyorum. Ama sevmediğim bir ders ya da ders anlatımından pek verim alamadığımız öğretmenimizin dersi varsa tabi ki mutsuz olarak gidiyorum.” şeklinde düşüncelerini ifade ederken okulda kendisini nasıl hissettiğinin kişilere ve derslere bağlı olarak değiştiğini vurgulamıştır.

3.1.2.2. Davranışsal Bağlılık

Davranışsal bağlılığın öğrencilerin okul kurallarına uyması, derste öğretmenini dikkatli şekilde dinlemesi, verilen ödevleri düzenli olarak yerine getirmesi ve derse katılımı ile ilgili olduğu belirtilmektedir. Bu bağlılık türünde etkinliklere katılım ve öğretmenin öğrenciyle ilgili düşüncelerinin duygularının ve tavsiyelerinin önemsenmesi ön plandadır (Fredricks vd., 2004).

Davranışsal bağlılık, öğrencilerin sosyal anlamda kendilerini geliştirebilmesi ve akademik başarılarının sağlanması için gerçekleştirilen davranışların bütününe ifade etmektedir. Bu bağlamda öğrencinin derse istekli olması, derse hazırlıklı gitmesi, not tutması ya da ders dışı etkinliklerden tiyatro, koro, spor, halk oyunları gibi faaliyetlere katılması da davranışsal bağlılığın farklı bir boyutunu içermektedir (Jimerson, Campos ve Greif, 2003).

Bu bağlamda görüşme yapılan öğrencilere okul ödevlerinin akademik performansını nasıl etkilediği sorulduğunda K15 “Ödevlerimi her zaman düzenli olarak yaparım verilen ödevler derslerimi takip etmemi sağlıyor bu da bence okul başarıyı etkiliyor tabi çok fazla ödevim olduğunda arkadaşlarımla ya da ailemle olan bazı aktivitelerimin iptal edilmesine neden oluyor ama bu beni hiçbir zaman rahatsız etmedi.” Aksi yönde ifadelerde bulunan K2 ise “Ödevleri düzenli olarak yaptığım söylenemez bunların zorunlu tutulması benim için kötü bir durum çünkü ben ödevlerimi yapmadan kendi isteğim doğrultusunda çalıştığımda da yüksek notlar alabiliyorum.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Görüşmeye katılan öğrenciler genel olarak okul ödevlerini olumlu olarak değerlendirirken bir kısmı da fazla verilen ödevlerin diğer aktiviteleri etkilediği için çok gerekli olmadığı şeklinde değerlendirmektedirler.

3.1.2.3. Bilişsel Bağlılık

Bilişsel bağlılık öğrencinin arkadaşlarına, öğretmenlerine ve okula karşı duygu düşünce ve inançlarını; verilen görevleri en iyi şekilde yerine getirme, zor ve karmaşık işler karşısında isteklilik, zihni çalıştırmaya yönelik güç sarf etme ve sıkı şekilde ders çalışma davranışlarını kapsamaktadır (Finlay, 2006; Fredricks vd., 2004; Jimerson vd., 2003) Bu bağlılık türünde iki temel kavram üzerinde odaklanılmaktadır. Öz düzenleme stratejileri ve bilişsel yatırım. Öz düzenleme stratejileri öğrencinin bir konuyu nasıl öğreneceğine yönelik stratejiler geliştirmesi, düşüncelerini ve davranışlarını yeniden tasarlaması ve öğrenilecek konuya eleştirel bakış açılarıyla yaklaşmasını içermektedir. Bilişsel yatırım ise öğrencinin öğrenmek için çaba göstermesi, öğrenmeye hevesli olması ve kendine amaçlar belirlemesi gibi özellikler olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel bağlılığı yüksek olan öğrenciler bir problemle karşılaştığında o problemi çözmek için mücadele etmektedirler ve aynı zamanda görev odaklı çalıştıkları için o görevde uzmanlaşmayı hedeflemektedirler (Jimerson vd., 2003; Newman vd., 1992). Bu bağlamda ifadelerinden

bilişsel bağlılığı yüksek olduğu anlaşılan K7 “Okulda iki farklı yabancı dil dersimiz var özellikle Almanca dersi bize daha uzak bir ders çünkü daha önceden herhangi bir alt yapımız yoktu. Bende hem not ortalamamın düşmemesi hem de kendimi geliştirmek için yaklaşık bir sene önce online Almanca kursuna başladım ne kadar zorlansam da dilimin geliştiğini görmek beni mutlu ediyor.” şeklinde kendini ifade etmiştir. K11 ise “Genelde her akşam ertesi günki ders programına bakar hangi dersler var ise derse hazırlıklı giderim işlediğimiz konuları da tekrar ederim. Bunu yapmak kendimi daha çok güvende hissetmemi sağlıyor.” diyerek kendine bir rutin oluşturduğunu belirtmiştir.

3.2. Gelecek Beklentisi

Oluşturulan kategorilerden bir diğeri olan gelecek beklentisi, ilk insanlardan günümüz insanına kadar her bir kişide var olan temelde bireyin neslinin devamı için düşündüğü bir olgudur. Çalışma kavramı ile iç içe olan gelecek beklentisi kavramı çalışma kavramının anlam değişimlerinden doğrudan etkilenecek farklılıklar göstermiştir. Daha rahat bir hayat için sürekli rekabet ve başarının ön planda olduğu endüstri toplumlarında bireylerde kaygı daha belirgin olarak görülmektedir. Bireyler topluma adapte olmak ve sosyo-ekonomik açıdan daha rahat bir hayat sürdürmek adına çocukluk yaşlarından itibaren bir “gelecek beklentisi” içerisine girmektedirler. Bu beklenti beraberinde bazı gelecek kaygılarını da beraberinde getirmektedir (Çarıkçı ve Özkul, 2008). Çalışmaya katılan öğrencilerden K1 okulun geleceğe yönelik beklentilerini oluşmasında önemli bir etkisi olduğunu düşünen bir öğrenci şöyle belirtmiştir: “Okulun hayatımda büyük bir yeri var çünkü o olmadan hedeflerimi gerçekleştirmem mümkün değil. Okul bize birçok şey kazandırdı bu hem akademik anlamda hem de hayata dair. İdeallerimi oluşturmamda öğretmenlerimin ve okulumun etkisi çok fazladır.”

Okullarda bireyler fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimleri yönünden desteklenmektedirler. Okul terkinin yaşanmadığı öğrencilerde öğrenmeye açık olumlu tutum ve davranışlar sergilendiği ve daha sosyal oldukları görülmektedir. Benzer şekilde öğrenci tatminini arttıran öğrenme ve etkili iletişim ortamı öğrencilerde davranış bozukluğu, disiplin sorunları, devamsızlık gibi olumsuz durumların yaşanmasını en aza indirmektedir (Hambleton, 2011). Bütün bunlar öğrencilerin ileriki yaşamına yön vermekte ve yaşam kalitesinin belirleyicilerinden olmaktadır.

Öğrenciler için okul, geleceklerine yön veren temel bir araç olarak görülmektedir. Öğrencilerin bu beklentilerinin karşılanmasında, onların okul ile bağlılık düzeylerinin ne yönde olduğu ve okul ile ilişkileri göz ardı edilmemelidir. Araştırmaya katılan öğrencilere gelecek beklentilerinde okul ailenin rolü sorulduğunda K9 “Ailem okul ve derslerim konusunda her zaman destek oldular istediğim mesleğe yönelik çalışmalarım da beni hep teşvik ettiler. Okulum ise mesleğime ulaşmada çok önemli bir araç hatta mesleğimi belirlemede en önemli etken ben çok küçük yaşlardan itibaren doktor olmayı tıp kazanmayı istiyordum fen lisesini de kazanınca bu yöndeki çalışmalarım da okulum ve öğretmenlerim sayesinde daha çok yoğunlaştım. Şu anda tek beklentim o fakülteyi kazanıp mesleğimi yapmak.” K6 ise “Gelecek planlarımı daha çok öğretmenlerim ve ailemle konuşurum. Okulumun bu planları gerçekleştirmem için yeterli imkanı sunduğunu düşünüyorum. Benim ise tek yapmam gereken daha çok çalışmak. Liseyi ilk kazandığımda şu an istediğim mesleğe yönelik bir fikrim yoktu ancak öğretmenlerimin ve laboratuvar derslerinin olması sayesinde biyoloji alanına olan ilgimi fark ettim.” diyerek okulun meslek seçiminde etkili olduğunu belirtmiştir.

Gençlerin gelecek beklentisini etkileyen baş faktörler olarak ailelerin sosyoekonomik düzeyleri, eğitim öğrenim fırsatları, yetenek ve beceri düzeyleri akla gelmektedir. Okulu bırakan çocukların çoğu geniş ailelerden gelmektedir. Başarı olarak ailesi tarafından yeterince güdülenmeyen, düşük benlik algısına sahip olduğu düşünülen bu çocukların kendilerine inancı da kırılarak okullarını bırakmışlar toplumun içerisindeki hayata kendisini teslim etmişlerdir.

3.3. Akran İlişkileri

Öğrenciler günün belli bir bölümünü öğretmen ve arkadaşlarıyla birlikte okulda geçirmektedirler. Okul içinde ya da sınıfta teneffüslerde ders esnasında öğrenciler arkadaşlarıyla birçok şeyi beraber deneyerek öğrenmektedirler. Bu deneyimler sayesinde öğrenci akranlarıyla birlikte vakit geçirerek sosyal yeteneklerini ve sorun çözme yeteneklerini geliştirebilmektedirler (Gören, 2017).

Öğrencinin okula katılımını, olumlu arkadaş ilişkilerinin varlığı teşvik ederken problemleri davranışlar sergileyen arkadaşlar ile ilişki kurmak engelleyebilmektedir. Öğrencinin okulda bir arkadaş grubunun parçası olması, o gruba kendini ait hissetmesi, grup içinde sosyalleşmesi okula gitme motivasyonunu arttırmaktadır. Öğrencilerin yaşları ilerledikçe akran ilişkilerinin önemi de farklı bir boyut kazanmaktadır. Özellikle ergenlik döneminde bir gruba ait olma, grubun parçası olma isteği daha fazla önemli hale gelerek öğrencinin okula bağlılık düzeyini etkilemektedir (Osterman, 2000). Okulda destekleyici ve güvenli sosyal ilişkilerin varlığı öğrencilerde bilişsel strateji oluşturma düzeyinde ve öz yeterlilik algılarında artışın olmasını sağlamaktadır. Akranlarıyla etkileşim halinde olma öğrencinin okul etkinliklerine katılma, eleştirel ve analitik düşünme, olumlu benlik gelişimi ve özerklik ihtiyaçları gibi konularda katkı sağlamaktadır (Perdue, Manzeske ve Estell, 2009).

Çalışma kapsamında görüşülen öğrencilerden K7 *“Okulda sevdiğim arkadaşlarımın olması haftanın 5 günü onlarla görüşmek benim onlarla birçok şeyi paylaşmamı sağlıyor. Sınavlara beraber çalışmak, birçok etkinlik organize etmek, yarışmalara beraber katılmak kısacası onlarla iken yapmak istediğim çoğu şeyi yapmak benim birçok yönde gelişmeye katkı sağlıyor. İyi bir arkadaş ortamının olması okula gitme motivasyonumu artırıyor.”* Benzer ifadelerde bulunan K12 ise *“Okulumu ve arkadaşlarımı seviyorum. Okul dışında da arkadaşlarımla görüşüyorum onlarla hem ders çalışıp hem de eğlenabiliyorum. Sorular üzerinde ya da seçmek istediğimiz bölümlere yönelik tartışmalar yapmak benim yeni şeyler öğrenmemi sağlıyor. Aynı zamanda grup olarak bir şey yapacağımızda fikirlerimin önemsenmesi o ortama aitmişim gibi hissettiriyor. Tabii önceki öğrenim hayatımda çok da iyi ilişkilerimin olduğu söylenemez hatta orta okuldayken ders notlarım çok yüksek diye dışlandığım bile olmuştu.”* şeklinde durumu ifade etmiştir.

Öğrencilerin çoğu benzer ifadelerde bulunmuşlardır. Bu doğrultuda sağlıklı akran ilişkilerinin varlığının öğrencinin okula gitme motivasyonunu arttırdığı, eleştirel düşünme ve analiz yapma yeteneklerini geliştirdiği, olumlu benlik gelişimini desteklediği ve okula bağlılık düzeyini arttırdığı görülmüştür. Aksi taktirde çocuklukta ve ergenlikte öğrencinin arkadaşları tarafından desteklenmemesi ya da olumsuz yönlendirilmesi okul terkinde ve riskli davranışlar sergilenmesini arttırmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerden biri K13 akran şiddetine maruz kaldığını belirterek şunları söylemiştir: *“Ben babamın işinden dolayı çok okul değiştirdim. Bundan önceki okulumda 10. sınıfa yeni başlamıştım sınıftakiler daha önceden arkadaş oldukları için beni aralarına almak istemediler. Sınıfta*

belli bir grup öğrenci benimle sürekli uğraşarak ya dalga geçiyorlar ya da el şakaları yaparak beni rahatsız ediyorlardı. Onların yüzünden derslerime odaklanamaz hiç okula gitmek istemezdim. Ancak şimdiki okulumda daha güzel arkadaşlıklar kurdum.”

3.4. Öğretmen Rolü

Eğitim ve öğretimin kilit noktasının aslında öğretmenler olduğu söylenebilir. Öğretmenin sahip olduğu bilgi ve donanımlar sınıf içinde öğrencilerle kurulan iletişimi etkilemektedir. Öğrenciler öğretmenleriyle hem sosyal hem de akademik anlamda etkileşim halindedirler. Bu ilişkilerin kalitesi, boyutu, tatmin ediciliği öğrencinin okula bağlılığını okula bakışını o ortama kendini ne kadar ait hissettiğini etkilemektedir (Tatar, 2006). Bu durumun olumsuz şekilde gerçekleşmesi öğrencinin derse ilgisini azaltabilmekte ve dolayısıyla okul başarısının düşmesine neden olabilmektedir.

Özellikle ergenlik dönemindeki öğrencilerde ilgilerin farklı yönlere yönelmesi, duygusal gerginliklerin fazlaca yaşanması okul başarılarını etkileyebilmektedir. Bu noktada öğretmenler bu dengesizliğin ve gerginliğin azaltılmasında önemli roller üstlenmektedir. Anne babadan farklı olarak öğrencinin rol model alacağı diğer bir kişi ise öğretmenleridir (Belsky ve Fearon, 2002). Bu yüzden öğrencinin, öğretmenlerinin kendisi hakkında ne düşündüklerini önemsemesi, öğretmenleriyle ilişkisinin yönü okulunu ve derslerini etkilemesi kaçınılmaz bir faktördür. Öğretmenin bir öğrenciye istedik davranışları kazandırabilmesi için öncelikle etkili iletişimin kurulması gereklidir. Mesleki gelişim düzeyi yüksek olan öğretmen öğrencilere okul kültürünün kazanılmasını sağlamaktadır (Verschueren & Koomen, 2012).

Görüşmeye katılan öğrencilerden K9 öğretmenleriyle ilgili olarak “*Öğretmenlerimin benim hakkımda ne düşündüklerini çok önemserim, özellikle sevdiğim öğretmenlerin... Öğretmenimin beni hem derslerim konusunda hem de yeteneklerimin geliştirilmesi konusunda desteklemesi beni okula daha çok bağladığı gibi derslere olan ilgi alakamı da olumlu yönde etkilemekte.*” Bir diğer öğrenci (K4) “*Şu an ben üniversite sınavına hazırlanıyorum, öğretmenlerimin benim hakkında ne düşündüklerini bilmek isterim ancak çok da önemsemem mesela bir öğretmenimin benim hakkımda olumsuz düşüncelere sahip olması benim o derse çalışmamı etkileyemez ya da okula gitmek istememek gibi düşüncelerin oluşmasına neden olmaz çünkü ben öğretmenim için değil kendime daha iyi bir gelecek oluşturabilmek için okula gidiyorum.*” diyerek kendini ifade etmiştir. Genel bağlamda öğrencilerin öğretmenleriyle olan ilişkilerini önemsedığı ve derse istekli olma konusunda kendilerini etkilediği görülmüştür.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Öğrenci başarısı üzerinde etkili olan temel iki unsurdan biri sosyal çevre diğeri ise okuldur. Öğrenci başarısı üzerinde sosyal destek ağlarının oldukça önemli olduğunu kanıtlayan birçok çalışma mevcuttur. Ancak öğrencinin okul başarısını etkileyen temelde öğrencinin okula bağlılık düzeyidir. Okula bağlılığı etkileyen birçok unsur bulunduğu gibi başarı ya da başarısızlığında öğrencinin gittiği okulların sahip olduğu niteliklerin de belirleyici olduğu söylenebilir. Okul kurumunun çalışanları, öğrenci başarısızlığının nedeni olarak genellikle aileleri sorumlu tutmaktadır. Ancak okul kurumu da öğrencilerin başarılarıyla ilgili sorumluluklara sahiptir. Hatta bazen aileden daha çok sorumluluk üstlenebilmektedir.

Araştırma sonucunda; öğrencilerin okula bağlılık düzeyleri ne kadar çok artarsa okul başarılarının da orantılı bir şekilde arttığı gözlemlenmiştir. Okula bağlanma düzeylerinin

öğrencinin akranlarıyla ve öğretmenleriyle ilişkisine, aile desteğine ve okul imkanlarına göre değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Akranlarıyla ve öğretmenleriyle olumlu ilişkiler geliştiren öğrencilerin okula daha istekli gittikleri, ödevlerini düzenli olarak yaptıkları, gelecekleri için daha net hedefler koyarak amaçları doğrultusunda çalıştıkları, görüşme yapılan öğrencilerin cevaplarından anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin akademik başarılarının artırılması için öncelikle okulların hem ders materyalleri hem de kurum içinde çalışan meslek elemanlarının nitelik ve nicelik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. Okul başarısını etkileyen bir diğer önemli etmen sosyal desteklerin varlığıdır ve öğrencinin çevresindeki bu bireyler bilinçlendirilerek sosyal destek sistemleri güçlendirilmelidir. Böylece öğrenci okul başarısı için gerekli desteği önce yakınındakilerden alarak özgüven eksikliği yaşamadan çalışmalarına daha iyi motive olabilmektedir. Ayrıca öğrencilerin okula bağlılığın artırılması için rehber öğretmenleri ya da okul sosyal hizmet uzmanları tarafından olumsuz akran ilişkilerinin neden olacağı devamsızlık zararlı madde kullanımı hatta okul terki gibi konularda öğrencilerin gerekli takipleri yapılarak bu durumların en aza indirilmesi yönünde okul aile ve öğrenci iş birliği içinde çalışmalar yürütülmelidir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması aşamalarında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılacak tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederiz. Makalede kullanılan veriler için, Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 11.05.2022 tarih ve 2022/04-43 sayılı kararı ile etik kurul izni alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Argon, T. & İsmetoğlu, M. (2016). Öğrencilerin lise yaşam kalitesi algıları ile okula bağlılık düzeyleri arasındaki ilişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 238-249.
- Balcı, A. (2002). *Etkili okul kuram, uygulama ve araştırma (3. Baskı)*. Ankara: PegemA Yayınevi.
- Belsky, J. & Fearon, R. P. (2002). Early attachment security, subsequent maternal sensitivity, and later child development: does continuity in development depend upon continuity of caregiving? *Attachment & Human Development*, 4(3), 361-387.
- Connell, J.P. & Wellborn, J.G. (1991). *Competence, autonomy and relatedness: a motivational analysis of self-system processes*, 23. Hillsdale, N.J.; Lawrence Erlbaum Assoc.
- Creswell, J.W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*, (Çev. Ed: Bütün, M. & Demir, S.B.). 5. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çarıkçı, İ.H. & Özkul, A.S. (2008). Çalışma değerlerini etkileyen faktörler “Süleyman Demirel üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma”. *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(8), 9-36.

- Dönmez, Ş. (2016). *Ortaokul öğrencilerinde okul iklimi, okula bağlılık ve okul yaşam kalitesi algısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Estell, D. B. & Perdue, N. H. (2013). Social support and behavioral and affective school engagement: the effects of peers, parents, and teachers. *Psychology in the Schools*, 50(4), 325-339.
- Finlay, K. A. (2006). *Quantifying school engagement: research report*. National Center For School Engagement, 1-16. Retrieved From [Http://www.Pecworks.Org/Pec/Pec_Inst/017962E8-001D0211.0/Finlay%202006%20Quantifying%20School%20Engagement.Pdf](http://www.pecworks.org/Pec/Pec_Inst/017962E8-001D0211.0/Finlay%202006%20Quantifying%20School%20Engagement.Pdf)
- Fredricks, J.A., Blumenfeld, P.C. & Paris, A.H. (2004). School engagement: potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59-109.
- Gören, S.G. (2017). *Çocuk ve ergenlerde okula bağlanma ile akran inançları ve duyu zorbalığı arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Hambleton, K. (2011). *The cognitive and psychological school engagement of young offenders* (Unpublished Doctoral Dissertation). University College London, London.
- Jimerson, S.R., Campos, E. & Greif, J.L. (2003). Toward an understanding of definitions and measures of school engagement and related terms. *The California School Psychologist*, 8(1), 7-27.
- Kalaycı, H. & Özdemir, M. (2013). Lise öğrencilerinin okul yaşamının niteliğine ilişkin algılarının okul bağlılıkları üzerine etkisi. *GEFAD*, 33(2), 293-315.
- Kaplan, L.S. & Geoffroy, K.E. (1990). Enhancing the school climate: New opportunities for the counselor. *School Counselor*, 38(1), 7-12.
- Klem, A.M. & Connell, J.P. (2004). Relationships matter: linking teacher support to student engagement and achievement. *Journal of School Health*, 74(7), 262-273. Doi: 10.1111/J.1746-1561.2004.Tb08283.X.
- Loukas, A., Suzuki, R. & Horton, K.D. (2006). Examining school connectedness as a mediator of school climate effects. *Journal of Research on Adolesence*, 16 (3), 491-502.
- Maddox, S.J. & Prinz, R.J. (2003). School bonding in children and adolescents: conceptualization, assessment, and associated variables. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6(1), 31-49.
- Newmann, F.M., Wehlage, G.G. & Lamborn, S.D. (1992). *The significance and sources of student engagement*. In F. M. Newmann (Ed.). *Student Engagement and Achievement In American Schools* (P.11-39). New York: Teachers College Press.
- NIDA (2003). *National institute on drug abuse. preventing drug use among children and adolescents, a research-based guide for parents, educators and community leaders* (2nd Ed.) U.S. Department of Health and Human Services. Maryland: USA.

- Osterman, F.K. (2000). Students need for belonging in the school community, *Review of Educational Research*, 17(3), 323-367.
- Önen, E. (2014). Öğrencinin okula bağlılığı ölçeği: Türk ortaokul ve lise öğrencileri için uyarılama çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(42), 221-234.
- Perdue, N.H., Manzeske, D.P. & Estell, D.B. (2009). Early predictors of school engagement: exploring the role of peer relationships. *Psychology in the Schools*, 46(10), 1084-1097.
- Sağlam, A. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile okula bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Spielberger, C.D. & Vagg, P.R. (1995). Test anxiety: a transactional process model. In C. D. Spielberger, & P.R. Vagg (Eds.), *Test anxiety: theory, assessment and treatment* (pp. 3-14). Washington DC: Taylor & Francis.
- Tatar, M. (2004). Etkili öğretmen. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuefd/issue/13722/166079>
- Tatar, M. (2006). Okul ve öğretmenin öğrenci başarısı üzerindeki etkisi. *Milli Eğitim*, (171), 156-166.
- Tavşancıl, E. & Aslan, E (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Verschuere, K. & Koomen, H.M. (2012). Teacher-child relationships from an attachment perspective. *Attachment & Human Development*, 14(3), 205-211.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E., Yıldırım, A. & Yılmaz, Y. (2016). *Ortaokul öğrencilerinde okul tükenmişliği ile okula bağlılık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. International Academic Research Congress (2016) Bildiriler Kitabı, s.791-803.